

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Generationsskifte	side 3
Husdyrvelfærd	side 5
I roerne	side 7
Annasminde	side 9
Gård på Færøerne	side 13

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgaardsforening

Oktober - November 1990

Nr. 288 - 48. årgang

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf. 53 58 40 16 - 53 52 56 81 (9-16).

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgårdsarkivet:

«Klostergården», Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, «Kaaregaard», Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, «Lindegård», Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, «Solgaard», Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskredsen)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Poul Ancher Hansen, «Stensebygaard», Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 53 98 84 60
(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer, fhv. borgmester Verner Larsen, «Biltrisminde», Åbovej 17, Herlufille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Arne Højland, Bakkedraget 3,
4270 Høng, tlf. 53 55 28 41
(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Meta Larsen, «Skovvang», Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, «Vestervang», Marrebæk Tværvej 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, «Mariesminde», Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21
(Formand: Fynskredsen)

Gårdejer Elise Jensen, «Højtoftgård», Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslev Amt)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21
(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Anders Knudsen Pedersen, «Kjærsgård», Skadholsvej 5,
Gjerbøl, 7732 Snedsted, tlf. 97 93 42 71

Gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue,
7800 Skive, tlf. 97 54 70 31.
(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Henry Slemming, «Ryttergaard», Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Århus Amt)

Gårdejer A.C. Winther Hansen, «Trillbakkegård», Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.
(Formand: Himmerlandskredsen)

Gårdejer Esben Saksager, «Saksager», Saksagervej 190,
9760 Vrå, tlf. 98 98 80 16
(Formand: Vendsysselkredsen)

Gårdejer Ingrid Houbak, «Gedemaalsgaard», Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Høst

Badstrup i oktober

I sidste nummer af Slægtsgården, kunne vi præsentere en ny medarbejder i Dansk Slægtsgårdsforening, og hermed ligger det fast, at vi indleder et nært samarbejde med konsulent Anders Frederiksen, som fremover vil være til rådighed som ejendoms-konsulent for vore medlemmer over hele landet.

Hermed har vi fået opfyldt et længe næret ønske om at kunne tilbyde vore medlemmer professionel rådgivning i forbindelse med generationsskifte.

Mange kan huske Hans Balle, og den store indsats han gjorde i foreningen, og mange har skøder som er udarbejdet af Balle, der med nænsom hånd tog alle de hensyn, der måtte tages i familiehandler.

Det tilbud kan vi nu igen stille til rådighed, og denne gang med et indarbejdet system i ryggen, et system, der giver vore medlemmer fuld tryghed i alle situationer.

Forretningsudvalget har netop holdt møde med ledelsen af ejendoms-kontoret på Hobro Landbocenter, og det var en meget positiv oplevelse, idet vi hurtigt kom på talefod, og let fik gennemdrøftet de ting, der skal drøftes ved et sådant samarbejde. Det er glædeligt at konstatere, at vi har fælles interesser, så jeg tror at det bliver til gensidig glæde.

Hermed velkommen til Anders Frederiksen.

Her ved efterårets start, er det rart, at kunne se tilbage på en god høst, som har været let at bjærge. I år gælder det nok for hele landet, og det bliver glæden jo da så meget større af.

Og nu skal vi igang med den sidste høst landet over med roer, kartofler og grovfoder, og for disse afgrøder tegner billedet på forhånd godt. At der, selv med en god høst, spores en del pessimisme i vort erhverv, er trist, men desværre berettiget, når vi igen i år oplever vigende priser på vore salgsafgrøder, uden at vi oplever tilsvarende fald på omkostningssiden.

Men uanset modgang og pessimisme, er der ingen der kan fratage os retten til at glæde os over en god høst, der er resultatet af mange måneders aktiv indsats i vore marker.

Lad optimismen være vor fællesnævner.

Carl Martin Christensen

VIGTIG MEDDELELSE

For at kunne give Dansk Slægtsgårdsforening's medlemmer den bedst mulige telefonrådgivning, har vi oprettet nyt

TELEFONNUMMER 98 51 10 25

Kontoret har til huse på Landbocentret i Hobro, og det nævnte telefonnummer går forbi den store omstilling og direkte ind på mit forkontor, og uden for kontortid omstiller den automatisk til min private adresse.
Benyt venligst dette nummer.

*Konsulent Anders Frederiksen
ejendoms-kontoret i Hobro*

Nr. 289 udkommer omkring 15. december. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 15. november.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Slægtsgårde og generationsskiftet

Konsulent Anders Frederiksen gør i sin debutartikel rede for aktuelle problemer i generationsskiftet.

Disse to begreber har altid fascineret mig, og der er en meget nøje sammenhæng mellem bevarelse af danske slægtsgårde og et vel forberedt og tilrettelagt familiegenerationsskifte. Dersom generationsskiftet ikke bliver planlagt i god tid og i øvrigt ikke bliver udført på den mest hensigtsmæssige måde, så vil det resultere i, at gamle slægtsgårde i stort tal bliver udbudt til salg i fri handel.

Dansk Slægtsgårdsforening har den målsætning, at medvirke til i størst mulig udstrækning at bevare de nuværende slægtsgårde i familieeje, samt ligeledes at medvirke til, at der i fremtiden bliver flere slægtsgårde. Dette mål kan fremmes ved at familierne sørger for en god landmandsuddannelse, såvel praktisk som teoretisk, til den yngre generation, og desuden forbereder generationsskiftet på forskellig vis.

Slægtsgårde

Selvom vi i princippet alle véd, hvad en slægtsgård er, så har jeg gennem slægtsgårdsforeningen lært den nøjagtige definition. At en gård først kan betegnes som sådan, når den har været i slægtens eje i mindst 3 generationer. Hvis en slægtsgård skal bevares i familieeje, må familien være villig til at betale en »pris« for dette. Der skal nemlig være balance mellem den kapital, der trækkes ud, og den kapital der skydes ind, henholdsvis lånes ved et generationsskifte.

For den ældre generation – senior, og det gælder for den sags skyld også søskende, hedder prisen en mindre handelsværdi. Der handles til den såkaldte »familiehandelspris«, og i Jylland betyder det typisk 80-85% af værdien i fri handel.

For den unge generation hedder prisen først og fremmest uddannelse og opsparing. Desuden er det vigtigt, at ikke blot f. eks. sønnen, men også siverdatteren er indstillet på, hvad det koster at overtage en slægtsgård, på godt og ondt.

Endelig er det vigtigt, at pietetsfølelsen fremmes i forhold til slægtsgårdsbegrebet. Det skal ikke gøres for enhver pris, men det kan udmærket »fremelskes«, og skal aldrig presses igennem. Derved vil et familiegenerationsskifte også blive en mere naturlig ting i endnu flere landbohjem.

Lovgivningen

Landbrugslovgivningen tilgodeser på forskellige områder generationsskifte i familien, fremfor almindelige landbrugshandler. Det vil føre for vidt at komme ind på alle punkter, men lad mig f. eks. nævne: Intet uddannelseskraft i familiehandler, overtagelse af moderniserings- og forbedringsstøtteydelse, intet supplementkrav fra naboer og muligheden for skattemæssig succession.

Men de fortrin der måtte være i familiehandel, giver aldeles ikke mulighed for eller plads til at hvile på familiens »laurbær«. På de egentlige produktionsgårde er der kun to ting, som tæller, og det er dygtighed og effektivitet. Den gevinst, som opnås i familiehandel i form af lavere købesum, kan meget hurtigt sættes overstyr, hvis den unge generation ikke er virkelig dygtig og veluddannet.

Forskellige brugsstørrelser

På de mindre ejendomme, deltidslandbrugene, er det ikke så vigtigt med en landmandsuddannelse. Her betyder det noget, at mand og kone har en lønindtægt, og så kan man forøvrigt selv vælge at drive jorden eller bortforpagte til de egentlige produktionsgårde. Også på sådanne ejendomsstørrelser, kan det have stor værdi at videreføre familietraditioner, og at holde slægtsgårdsbegrebet i hævd. Det er især tilfældet, hvis familien magter at drive ejendommen ved siden af et lønarbejde.

På det mellemstore landbrug, hvor der er basis for en heltidsindsats og en familieindtægt, er det kapitalkravet, som er det store problem. Der skal mange penge til, siger man, men hvis der er vilje, er der næsten også altid muligheder. En kombination af alsidig uddannelse og opsparing fra den unge generations side, kombineret med vilje fra den ældre generations side til at videregive lidt af den erhvervede konsolidering. Endelig er det også vigtigt, at den ældre generation er villig til at »slippe tøjlerne«, når situationen er moden. Og det vil ofte sige, når vedkommende søn eller datter står over for at stifte hjem.

På de større landbrug, er kapitalkravet naturligvis endnu større. Generationsskiftet kan her f. eks. klares ved »glidende generationsskifte«. Det er en model, der for mig at se har løst problemerne på særdeles udmærket måde mange steder. Man må være klar over, at den ikke egner sig i alle situationer. Det at far og søn ejer hver en halvpart i gården i f. eks. 5-10 år kræver, at far og søn kan enes om driftsledelsen. Desuden kræver det, at der er behov for 2 mands indsats. Men hvis betingelserne i øvrigt er tilstede, er de økonomiske og driftsmæssige fordele så store, at familien også let overvinder ulemperne. Ulemperne er jo nemlig, at de 2 generationer er bundet af hinanden i nogle år, og derfor kræver det også 2 boliger, hvis både senior og junior er gift. Efter de erfaringer jeg har, og det tæller nok 40-50 forhold, så er det en ideel måde at løse generationsskiftet på for det lidt større landbrug.

Uddannelse

På de egentlige produktionslandbrug er det enormt vigtigt at ejeren har en god landmandsuddannelse. Ved en god og alsidig uddannelse forstår jeg ikke blot »det grønne bevis«. Det er selvfølgelig underforstået, at de unge landmænd erhverver det grønne bevis, for ellers kan de ikke opnå offentlig støtte til etablering og investering. Men det er også vigtigt, at de målbevidst har lærerige pladser på veldrevne landbrug. Hvis de skal overtage en kvæggård, er det vigtigt med praktisk erfaring som fodermeister, og skal de overtage et større landbrug, er det desuden vigtigt at slutte uddannelsen med en plads som bestyrer. Man lærer mere hos fremmede, end hos forældrene. På den måde henter man nye erfaringer og nye impulser at bygge på, og man undgår at betale dyre lærepenge i egen bedrift.

Økonomi

Det betyder også meget, at den unge landmand har sparet et pænt bløb op, gerne i form af etableringskonti. Derved beviser han over for sig selv og den nærmeste omverden, at han er i stand til at bruge mindre end han tjener. Denne egenskab vil der nemlig også blive stor brug for i de første år efter etableringen på egen bedrift. Nøgleordet er *konsolidering*. I dag er det mest almindeligt, at man etablerer sig i en alder af 26-30 år, og så skulle det nok være muligt med en opsparing på 200-300.000 kr., foruden at uddannelsen er i orden.

Det er en kendt sag, at banker og sparekasser gerne ser en egen opsparing, men i stigende omfang ser de også på, om den unge landmand har en passende praktisk og teoretisk baggrund. Pengeinstitutterne vil godt løbe en betydelig risiko, hvis man i øvrigt tror på den unge landmand.

Den 1. januar 1991 træder der en ny lov i kraft om et betydeligt større *YJ-lån* (yngre jordbrugslån). D. v. s. loven træder først i kraft, når den er godkendt i EF, men denne godkendelse ventes i nærmeste fremtid. I perioden 1/7-31/12 1990 kan unge landmænd vælge mellem den nye og den gamle ordning. Det er nemlig sådan, at den nye ordning ikke giver støtte til etablering under 600.000 kr., og desuden er der indbygget et opsparingskrav, som ikke eksisterer under den gamle ordning. Men hvis der er tale om etablering for mere end 1,5 mio. kr. og opsparingen + YJ-lånet udgør 20% af købesummen, så medfører den nye ordning en betydelig større støtte, end den gamle. De detaljerede regler er først færdige om ca. en måned.

Alt i alt stilles den vordende heltidslandmand over for et stort uddannelses- og opsparingskrav, men hvis han lever op til dette, så vil hans muligheder for etablering også være forbedret på ejendomme til en værdi af 2-5 mio. kr.

Jura og ejendomskonsulenter

Det kræver en stor økonomisk og juridisk forståelse at klare de mange generationsskifteproblemer, der ligger i fremtiden, og vel at mærke, at klare dem optimalt. Landboorganisationerne har søgt at løse denne opgave ved at etablere en landsdækkende »Ejendomskonsulenttjeneste«. Der findes 25 ejendomskonsulenter landet over, flest i Jylland og færre på de østlige danske øer. Disse ejendomskonsulenter er pladseret på landbocentrene og er integreret i Landbo- og Husmandsforeningernes øvrige arbejde.

Ejendomskonsulenterne er for halvdelens vedkommende jurister og den resterende halvdel er mest agronomer, der også har en baggrund i regnskabs- og økonomiafdelingerne. For alles vedkommende gælder, at de er oplært og skolede til at løse den-

ne specielle opgave. Desuden løser ejendomskonsulenterne opgaver som dødsboopgørelser, gældssaneringsager og lign., og der eksisterer i høj grad et samarbejde både kursusmæssigt og samarbejds-mæssigt.

Forberedelse af generationsskiftet

Det er som nævnt meget vigtigt, at generationsskiftet er vel forberedt. I mine år som økonomikonsulent har jeg ofte diskuteret generationsskifte 5-6 år før det egentlig fandt sted. Hvert eneste år ved statusopgørelsen diskuterede vi, hvordan det nu var muligt for »lille Peter« at overtage bedriften. Han var typisk i gang med sin landmandsuddannelse. Måske diskuterede vi også, hvordan det kunne ske, uden at de andre søskende blev tilside-sat. Ofte har de andre søskende fået økonomisk støtte til andre uddannelser, og i øvrigt må det vel være rimeligt at denne »Peter« også bliver etableret på familievilkår, eftersom der ofte er visse ulemper forbundet med at overtage en gård med stærke familietraditioner.

Pietetsfølelse

De gamle slægtsgårde er fyldt med pietetsfølelse og slægtsmin-der. Den deraf følgende ansvarsfølelse over for slægten, barn-domshjemmet eller hvad man nu vil kalde det, er med til at holde sammen på familien. Man er enige om, at det nedarvede ikke må forringes. Det kan dreje sig om naturen, idet »bonden« også i høj grad er samfundets naturforvaltere, men det kan også dreje sig om arvegods eller blot videreførelse af familietraditioner.

Jeg har indtryk af, at pietetsfølelsen fremmes bl. a. ved at kende gårdens og familiens historie, og ved at man taler om det i familien. Og så må den ældre generation også have tålmodighed med de unge. De skal have tid til at udvikle sig. Pludselig er »den« der bare, og så kan slægtsgården føres videre.

Dansk Slægtsgårdsforening

Jeg er spændt på samarbejdet med slægtsgårdsforeningen. Hvad kan og skal Dansk Slægtsgårdsforening kunne tilbyde sine medlemmer, og kan foreningen i det hele taget tilbyde sine medlemmer noget, som de ikke kan få lige så godt andre steder? Gennem det nu formaliserede samarbejde med landboorganisationerne, kan vi tilbyde medlemmerne over hele Danmark en løsning på generationsskifteproblemer, og det kan ske med baggrund i en stor erfaring på området. Samtlige papirer og beregninger kan udføres på stedet. D. v. s. nødvendige budgetter vil sandsynligvis blive opstillet i samarbejde med de lokale landbo-centre.

Vest for Storebælt vil vi nok kunne klare alle dokumenter, tinglysning m. v. fra kontoret i Hobro, og det vil kunne ske løbende uden væsentlig ventetid. Øst for Storebælt, d. v. s. på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, vil vi ligeledes gerne klare opgaverne selv, men vi må nok sige, at det bliver lidt mere lejlighedsvis, og dersom vi står i pressede situationer, vil jeg også hente hjælp fra de 2 lokale landbocentre på Sjælland, nemlig Hillerød og Kalundborg, som har ansat ejendomskonsulenter.

Anders Frederiksen
konsulent, Hobro

KRONIK

Om etisk ansvarlighed over for husdyrvelfærd!

Spørgsmålet om livskvalitet og husdyrenes velfærd måles og bedømmes ud fra bedømmerens personlige værdier – herunder hans økonomiske interesser!

Af overdyrlæge, lektor U. Biering-Sørensen

U. Biering-Sørensen

I den seneste tid har nærtliggende tildragelser igen aktualiseret temaet gidseltagning. Hver gang det drejer sig om mennesker – få eller mange – som underkastes tvangsfiksering, rejser der sig et ramaskrig, – når der er tale om svin eller høns, som mishandles i gidselssituationer under t. ex. strejker på slagterier, tales der fra landmandsside om gidseltagning og indgreb i nationaløkonomien, medens der fra arbejdseside fremholdes strejkeret og forcé mæjurerforhold.

I virkeligheden burde HOMO HUMANUS først og fremmest tænke på, at angst og smerte ikke er noget, som er givet den Gud-benådede menneskeslægt, men noget som er knyttet til alle vore Gud-skabte produktions-, nytte- og kæledyr, og de nævnte grelle udslag af forhold, som nærmer sig dyrplageri, burde kunne undgås.

Optimal livskvalitet en utopi

Vi kan dog næppe skabe optimal livskvalitet for hele den dyreverden, vi omgiver os med, ligesålidt som vi kan skabe 100% optimale forhold for menneskeheden som helhed; hver job- og samfundsgruppe må underkaste sig specifikke arbejdsbetingelser, således må også vore husdyrfæller nødvendigvis indpasses i et mønster, som tvangsmæssigt pålægger dem indskrænkninger i deres frihed til at følge det, som kunne betegnes oprindelige behovsmønstre. Men for husdyrenes vedkommende gælder det, at man alt for ofte tilsidesætter sådanne hensyn, som det ville være en selvfølge, når det gælder deres mer eller mindre humane fæller inden for pattedyrsgruppen.

Vort velfærdssamfund sætter menneskets livskvalitet i centrum, og ved livskvalitet forstår man i dag materielle goder omfattende alt muligt kostbart elektronisk isenkram til bordets glæder med kød på bordet og lørdagsrødvin. Og selv om man taler meget om middelalderens kødfrådseri, så har kødproduktionen i dag dog langt distanceret totalkvanta fra dengang i kraft bl. a. af overbefolkning og samfundsudligning, så det ikke længere er overklassen (hvis der er nogen tilbage) som er de store kødforbrugere. Det er i dag et folkekrav, at prisen på kød skal ligge på et niveau, så det ikke er nødvendigt med kødløse dage, – hver dag sin tilfredsstillelse af kødets lyst.

Økonomi-indflydelse/Etik

Vore kødproducerende husdyr er blot forstadier til de stege og kødprodukter, vi sætter på bordet. Selv om de levende væsener dermed er forstadier til levnedsmidler og dermed økonomiske objekter, bør man i vort moderne samfund skabe forhold, som med rette kan betegnes »dyrevelfærd«.

Både forhold som ønsket om øget indtjening i landbruget som konsumentinteressen i at få billigst mulige produkter, vanskeliggør dyreværnsinteressen i at bedre forholdene for vore husdyr.

Industrialiseringen har for alvor sat ind gennem årene, og ligefrem groteske Storm-P.-opfindelser har somme tider været ved at overskride tærskelen til dyrplageri, hvilket bl. a. de såkaldte svine-/sogrimer, som skulle forebygge slagsmål og dermed værdiforringelser, er et sørgeligt dokumentationseksempel på.

Men lad mig gentage: Nødvendige indgreb i naturens orden må godtages, så længe de ikke overskrider sådanne etiske rammer, som bør findes i et moralsk ansvarligt moderne samfund.

Disse rammer bør nok ikke fastlægges af selve erhvervet, hvor de økonomiske forhold let vil komme til at forskubbe balancen over mod dyrenes disfavør. Mennesket har en fantastisk evne til at vænne sig til egentlige utilbørlige forhold, jævnfør indstillingen til dyr under sydlige himmelstrøg; men også herhjemme kan vi blive enøjede – dyrene er jo vant til det, og bevares – de har jo ikke kendt andet!

Moderne teknologi . . .

Syge dyr/sunde dyr

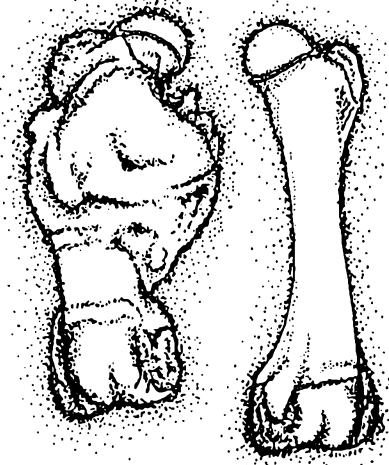
Det er ofte et hovedargument, når uheldige forhold bebrejdes husdyrbrugere, at dyrene jo trives godt og giver et godt udbytte, og det er da også oftest tilfældet – heldigvis, men for at sætte sagen på spidsen, så trives de gæs, som skal producere gåseleverpostej overordentlig godt, men den danske lov om værn for dyr forbyder denne produktion, der dermed må tendere mod dyrplageri.

Iøvrigt gælder det inden for det intensiverede husdyrforhold, at man ikke altid opdager eller måske ikke altid tager tilstrækkeligt hensyn til, at dyrene har pådraget sig smertefulde lidelser, dyrlæger er jo ikke billige.

Dette fremgår af tegningerne, som viser eksempler på langvarig smertefuld knoglelidelse.

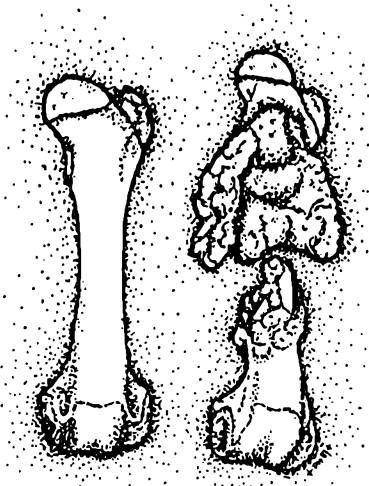

Gammelt knoglebrud af halevirvler (halebid) med udbredt betændelse helt ind i bækket på slagtesvin. Den der har haft skinnenssår ved, hvor smertefuld en betændelse i knoglehinden er!
(Tegning af Poul Hyttel)

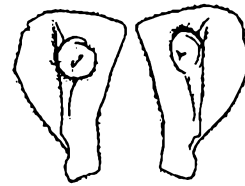
Gammelt lårbensbrud med forskydning af knoglen. Uden isolering i enkeltstyrsti vil det være årsag til langvarig pinefuld tilværelse!

(Tegning af Poul Hyttel)

Slakteriforholdene er barskere end nødvendigt

Landmænd og jægere gør meget ud af at fortælle om deres kærlighed til dyrene. Men den vil naturnødvendigt være en anden end det forhold man har til stue/kæledyr. Intet odiøst i det, men hvis landmændene vidste, hvordan slagtedyrenes forhold er på slagterierne, ville de måske give anledning til visse betænkeligheder.

Opbinding af søer kan give anledning til dybe gennemligninger, ofte ud for skulderbladskammen.

Da bevægelsesmuligheden er hæmmet, bliver sårene ofte dobbeltsidige. De store knoglenydannelser fortæller, at lidelsen er af gammel dato med langvarig smertefuld lidelse!

(Tegning af Poul Hyttel)

Lad det dog være sagt her, at disse forhold på visse punkter gennem årene har undergået en bedring. Men endnu er der langt tilbage, inden man kan tale om generelt humane forhold. Grunden hertil er nok, at teknologiske industrialiseringssystemer prioriteres højere end etiske dyreværnsprincipper. Dette resulterer i, at tusindvis af svin ofres på økonomiens alter, for, som uskyldigt lidende gidsler, at køres gennem teknologiske viderværdigheder.

Jeg nærer ingen tvivl om, at hvis man behandlede hunde blot tilnærmelsesvis, som man behandler svin, så ville der rejse sig et ramaskrig i hele befolkningen – også fra slagteriarbejdernes side.

Afslutning

Lidelse/skånsomhed bør i vort velfærdssamfund overvejes ikke blot når det gælder samfundsborgerne, men være bevidstgjorte begreber, som sættes i højsædet også når det drejer sig om det industrialiserede husdyrhold, selv under modsætningsforholdet til økonomiske interesser.

En EEC-udtalelse har udtrykt det således: Dyrenes interesse-sphære divergerer fra kultursamfundets behov, men samfundet skal påtage sig også husdyrenes velfærd som en etisk moralsk ansvarlighedsopgave.

U. Biering-Sørensen

Alle medlemmer
bør have . . .

Fås på sekretariatet, samt hos kredsformændene. Pris 20 kr.

. . . emblem

I roerne

Forfatteren Thorkild Gravlund skrev i 1912 denne kronik i den nu hedengangne Sorø Amtstidende. Artiklen viser Thorkild Gravlund som humanisten, der vil bevare det gamle landbosamfunds værdier, hvor fællesskabet om arbejdet og den gensidige respekt mennesker imellem var de bærende elementer.

Lollands pløjning og helvedes pine får aldrig ende! sagde man i gamle dage. Nu ved jeg ikke, hvad der skulle synes mere endeløs end en roemark: streg for streg, rad for rad. Hele den brede mark er en Mælkevej af roeplanter.

Rejser man gennem landet, bliver man vidne til, at folk alle vegne luger roer.

Det er nogenledes nemt arbejde, og jeg tror nok, jeg ville foretrække det fremfor at stå i en fabrik. Men værre er det vist alligevel på en eller anden måde. Fabrikker har ingen mangel på arbejdere, men i roemarken, ja, der slås man ikke om at komme til.

Roearbejdet er den arbejdere imod. Men roer er landbrugets daglige brød. Vi kunne måske bedre undvære at avle rug end roer.

Roerne er mangfoldige som stjerner på himlen og sand ved havets bred. Roerne gør sig jorden underdanig. Roerne – lige fra harske turnips og til de liflige sukkerroer – skal plejes og passes og hyppes og hægges om. Den ganske menighed ligger på maven for roerne – og somme må ligge i roerne.

Det er endda ingen sag, når »manden«, husbonden går med i arbejdet.

Da synes det slet ikke at være så øde, nedværdigende, menneskefjern! – og hvor hele familien med de mindste rollinger tørner ud på lugningen, synes det ganske hyggeligt.

Men jeg har set halvvoksne karle, ene på roemarken, grebne af vild forstyrret kedsommelighed give sig til at dænge hinanden med jord. Ved ethvert andet arbejde ville de sikkert ikke glemme, at de var – voksne.

Der kan være noget stemningstomt, sindsøde over roearbejdet. Det er, som man her kunne sige: Der skal nogen til det værste! Og hvor det er sådan, kommer akkordarbejderne eller den udenlandske arbejdskraft.

Polakkerne kommer. Vi har jo råd til at holde tjenere for os. Tvungne af stormagterne, Tyskland og Ruslands voldsherredømme må de slagne folk vandre for at finde brød. En national

velstillet landbostand som i Sønderjylland ønsker prøjserriget nok ikke at fremelske i Polen. Vi har grund til at nære medfølelse for de polske. Vi kan se på dem og tænke: Sådan måtte vi blive, hvis stormagtspolitikken fik sin frie vilje: sådan slagne og trællende, sukkende under fjendtlige love for al hjemstavnsret.

Sønderjyderne er ikke et undervungent folk, de har stærkere støtte end man aner i deres gamle nation. Men et billede på folkelig udslettelse giver polakkerne, de stakler, som ikke har det, hvortil de kan hælde hovedet. Og alligevel drager de hjem og sætter deres surttjente penge i Polens jord, i Tysklands voldsherredømme. Og om hvordan dette herredømme ser ud, skulle der fortælles af kyndige folk ved vore højskoleers efterårsmøder – hellere end meget andet vi hører og hørte hundrede gange før opvækkelsens blide slummer.

Vi skal se på polakkerne med et folks blik og ikke med en arbejdskøbers. Så sker de fremmede ingen uret og de møder ingen hån. Dansk landbrug, som ejer så mange smukke optrin i så og høst, har også nogle stygge, og de tilhører roemarkerne.

Jeg ser en flok stakkels kvinder, tyndklædte og snavsede, barfodede ælte den velgødede roejord. I en lille afstand – tre skridt fra livet – går en langstøvlet forvalter med en egekæp. Dette dansende mandfolk med lang staver på, blandt en folk værgeløse kvinder – hvad ligner det? Har den karl ikke næver til andet end at holde på stokken, hvad er han her så for. Lad ham hjælpe til, hvis han skal være her. En rækmand i kornmarken til at jage spurve væk kan være god, men hvad han skal i roemarken, fatter jeg ikke.

Jeg ser et andet billede i roemarken. Det er ikke polakker, men danske akkordarbejdere. En ung arbejderkone, som har »taget roer på akkord«, sidder i grøften og giver sit barn bryst. Med et tørklæde søger hun at dække barnet og sin egen sitrende hud mod den isende blæst. Hun bøjer hovedet og kryber sammen nede i den dybe grøft for dem, der kommer ad vejen.

Ak ja, det er så kort, siden hun var en køn og velklædt pige...

og nu: tvunget ud på roemarken, hvor jeg nok kunne ønske, at nogle af de fornemme fruere, der skriver om kvindens ret til selvstændigt erhverv, måtte følge hende. Hun har ikke blot uden-dørs arbejde, men hun har børnene med ud. Hvor mange smårol-linger, der rendte om på marken, talte jeg ikke. En elendig barnevogn rager op i ensomheden, og et hjemløst stykke madpapir flager hen mellem rækkerne.

Mon der stod noget skrevet på det papir? Der kunne passende have stået noget om, hvor dette fører hen, at der endnu gives hoveriarbejde, når en mor med spædt barn tvinges ud i akkordslid på roemarken. Der er snakket meget om forskellen i landbrug før og nu.

Det mest skæbnesvangre spring er dog nok, at jordejeren nu tager folk i sit arbejde uden at give dem kosten ved sit bord. Her brister det stærke samhold, som bondegården hvilede på, og et moderne hoveri griner frem i akkordarbejdet. Det kaldes frihed – som så meget andet. Det er slaveri dette: slæb, slæb til musklerne skriger som tørre sandskorn for en halvtredsøre mere end daglejeren til et fattigt, halvtomt hjem – eller til det som er værre. Overarbejde er måske billig betalt, men samfundet dyrekøbt. En tidlig udslidt forsørger, en mor, der ammer på grøftekanten, nej, det gavner os ikke. Vi må være derimod.

...Om jeg kan få der krøllede madpapir ud af tankerne. Jeg ved, der står skrevet noget på den las, som akkordarbejderen har lagt om margarinebrødet – noget for fremtiden.

Står der skrevet, at bonden skal være fabrikherre og industri-drivende – fra roerne af og videre – mens arbejderen skal være maskinhjul. Eller står der på fremtidens flyvende madpapir kun det ene ord: Socialisme! – Står der måske allersnarest noget, som vi endnu ikke forstår.

Mon det en gang skulle blive skærende klart, at samfundet er delt i to arbejdsgrupper – ikke overklasse og underklasse, men i det frie arbejde, som gøres om ikke stedse med lyst så dog af trang til den bestemte virksomhed – og modsætningen hertil: det ufri arbejde, som kun gøres nødtvunget, blot for at få brød i munden.

Man mener, at det ufri arbejde har man ret til at købe andre til

at gøre og selv være fri, når man blot har penge til at betale med. Det mener både kapitalister og socialister, de er dog enige i noget. Og det kaldes god moral.

Men det kunne lyde anderledes, omtrent som så: Det ufri, fagløse arbejde, som må gøres for samfundsopholdelses skyld, kan ikke alletider påhvile de fattigste, selv om de får otte timers arbejdsdag. Thi det har krav på os alle, ligesom vi alle har krav på, at det bliver udført.

Studenter, handelsmænd, fagfolk, kunstnere, I har alle et gode i, at roerne bliver passet, eller hvad andet arbejde der ligger for af lignende art. I tror måske, at I kun er skabt for jeres egen kære fremgang og strålende karriere. I har dog en militær værnepligt (som I rigtignok ofte kasseres fra). – I får nu en social værnepligt, den koster bare et ungdomsår – eller et halvt – til u-frit samfundsarbejde. For dette arbejde svares der en social værneskat, som går til almen værdi.

Lad mig slutte som præsten: græd ikke, mine elskelige tilhø-re, det kunne være, at det blev løgn alt sammen. Vi får såmænd ikke mere af den grusomme værnepligt. Thi det skal nok vise sig, at bedrefolks børn vil dø i masse under disse hårde seks da-ges soldatermanøvrer, som er tildelt os. Vi bliver nødt til at ind-skrænke værnepligten for de pæne, unge menneskers skyld.

Men Jens Vejmand og ligestillede kan godt beholde deres faste plads. Kan der tænkes noget mere vildt end at sende faglærte mænd ud for at lette arbejderes slid? Nej, ikke en gang den drømmerige socialistiske stat vil gøre det. Når Jens »taber ham-ren brat«, skal hans søn bare tage den.

Og hvertandet år skal han have en skattelempelse – for at holde kæft. Og brændevin skal være gratis...

Ak, de skatter!

Der er kun een skat, som falder lige på alle, som yder den. Det er værnepligten. Men uha!...

Frihed og broderskab og mere kollegialitet, det skal vi få.

Men lighed, den store stærke lighed blandt landsmænd: Lig-hed i kamp og fest og i dagens byrde... å, den lighed er såre langt, langt borte!

Det er kun roerækkerne, der er lige.

Thorkild Gravlund

*Høstbillede fra omkring århundredskiftet.
Billedet er lånt af gdr. Erling Jensen, Buddegård.*

Fra arkivets arbejde

Annasminde

*Matr. nr. 11 a Holeby by og sogn
Gårdhistorisk undersøgelse.*

Annasminde ligger ved Holeby nær Rødby på Lolland. Den hørte under kronen indtil 1725, hvor den blev solgt til Højbygård gods. Herfra blev den i 1856 købt til selveje.

Gårdens historie kan følges tilbage til 1642, hvor fæsteren var Hans Andersen, der i årlig landgilde leverede 2 tdr. byg og 1 td. havre til lensmanden på Ålholm.

Holeby var fra gammel tid delt i 2 landsbyer, Nørre og Sønder Holeby, der dog havde fælles bymark. Den bestod i tre store vange med rotationer: 1. hvede og rug, 2. byg og havre, 3. brak. De tre vange var inddelt i 62 åse, der igen var inddelt i 1692 agerskifter. Gården havde i 1682 36 agre med et samlet areal på 11,4 tdl., og et hartkornstilliggende på 2.4.0.0. Omkring 1725 udvidedes gården til mere end det dobbelte.

1725 blev det meste af krongodset på Lolland solgt, og gården kom, sammen med 10 andre af Holebys ialt 22 gårde, under Højbygård gods. Fæsteprotokollen herfra er bevaret efter 1757, og det første kendte fæstebrev for gården er fra 1758, hvor Rasmus Rasmussen, der var rytter i landmilitsen, overtog fæstet på gården. Den havde – efter udvidelsen – et hartkornstilliggende på 5.5.3.1½, og leverede i årlig landgilde 1 td. hvede, ½ td. rug, 2½ tdr. byg, 1 lam, 1 gås, 4 høns og 20 æg.

I 1770 blev hoveriets maksimale omfang bestemt. I så- og høsttiden (10 uger) kunne Højbygård kræve ialt 14½ køre- og spanddag, hvor gården skulle stille med en karl og et spand heste med plov eller vogn, desuden i såkaldte hånd- og gangdage, hvor en karl skulle stille ialt 12½ dage og en dreng eller pige ialt 10 dage. I årets øvrige 42 uger måtte godset kræve ¾ køre- og spanddage ugentligt, samt i hånd- og gangdage ugentligt 1½ dag, hvor en karl skulle møde, og ¾ dag, hvor en dreng eller pige skulle møde. Herudover var fastsat til ekstra pløjning, høhøst og møgspredning årligt hhv. 28, 19½ og 12 dage; på årsplan blev det ialt til 74 køre- og spanddage samt 148½ hånd- og gangdage.

Slægtsgårdsarkivets priser

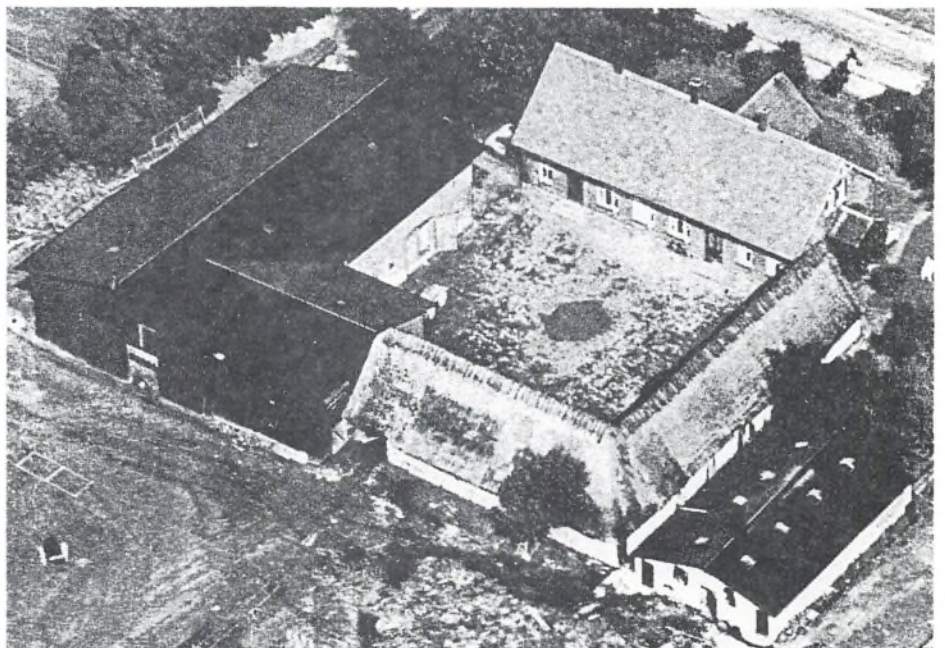
Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom – efter aftale . . .	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse – efter aftale . . .	kr. 6000

Hoveriet steg yderligere indtil det blev endeligt fastfrosset ved en forening om hoveriet på Højbygård i 1792. Denne forening, der var gældende indtil gården købtes fri i 1855, fastsatte det årlige hoveri til 80½ køre- og spanddage og 177 hånd- og gangdage for en helgård.

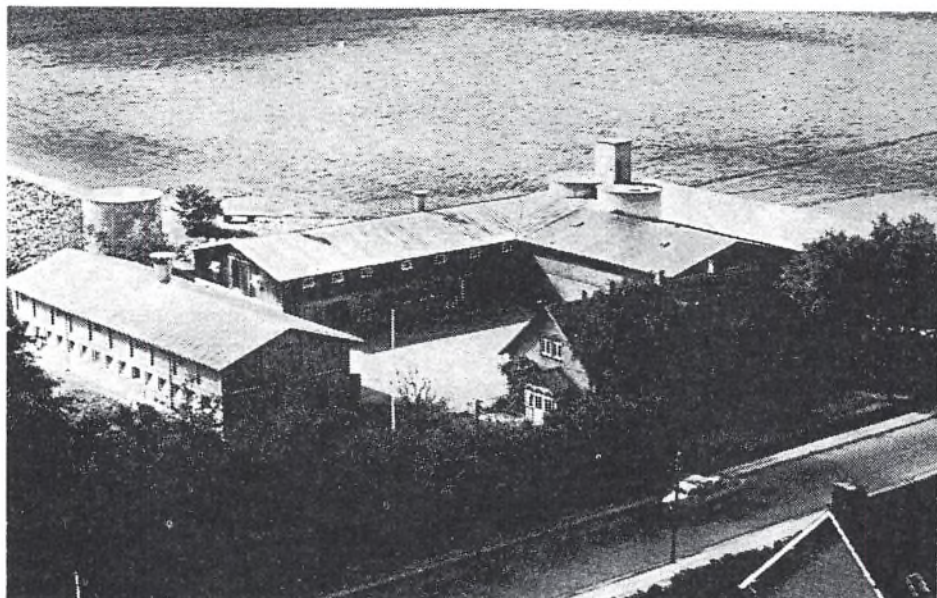
I 1797 foregik en udskiftning, hvorefter hvert af de tre godser, der ejede Holeby (Højbygård, Knuthenborg og Søholt) fik sine gårdes jorder samlede for sig selv. Derefter foregik den endelige udskiftning i 1799, hvor hver gård fik sin agerjord i een lod. Gårdens lod blev på 72,03 tdl. Gården blev udflyttet kort efter, formentlig i 1801. Alle Højbygårds gårde blev ved udskiftningen gjort lige i hartkorn, nemlig $7.0.1.2 = 7,07$ tdr. htk. Herved blev landgilden ens for alle gårde, nemlig: 1,19 tdr. hvede, 1,06 tdr. rug, 2,81 tdr. byg, 0,31 tdr. havre, 1 lam, 1 gås, 2,82 høns og 20 æg. Efter den ny matrikel i 1844 blev hartkornet sat til $8.2.2.¾ = 8,32$ tdr. htk.

Ved fæstebrev af 14. september 1821 overtog *Ole Hansen* (1790-1848) Annasminde. Hermed kom den nuværende slægt til gården. Ole Hansen var døbt 18. juli 1790 og søn af gmd. Hans Clausen i Holeby. Han blev kaldt »lille Ole« på grund af sin ringe højde – i militæret kunne han kun bruges som kusk. Han var i 1816 som tjenestekarl hos sognefoged Rasmus Christophersen, daværende fæster på Annasminde, blevet gift med dennes tjenestepige (og muligvis plejedatter) *Anna Hansdatter* (1792-1867).

Ole Hansen døde 22. juli 1848. Hans enke fortsatte med at drive gården. I 1849 kom *Jørgen Sørensen* (1819-97) til gården som tjenestekarl, og blev i 1851 gift med en datter fra gården, *Anne Olsdatter* (1824-82). Han var gårdmandssøn fra Lundegårde i Ringsebølle sogn. Jørgen Sørensen beskrives af lokalhistorikeren Jens Wolsing som en flittig og dygtig landmand, der var agtet for sin noble karakter. Jørgen Sørensen blev gårdens første selvejer, idet han købte gården 25. jan. 1855 af baroniet Søn-

Annasminde 1930

Annasminde o. 1960

derkarle, hvortil Højbygård med underliggende gods hørte. Baroniet havde i 1851 fået kgl. tilladelse til at sælge sit bøndergods.

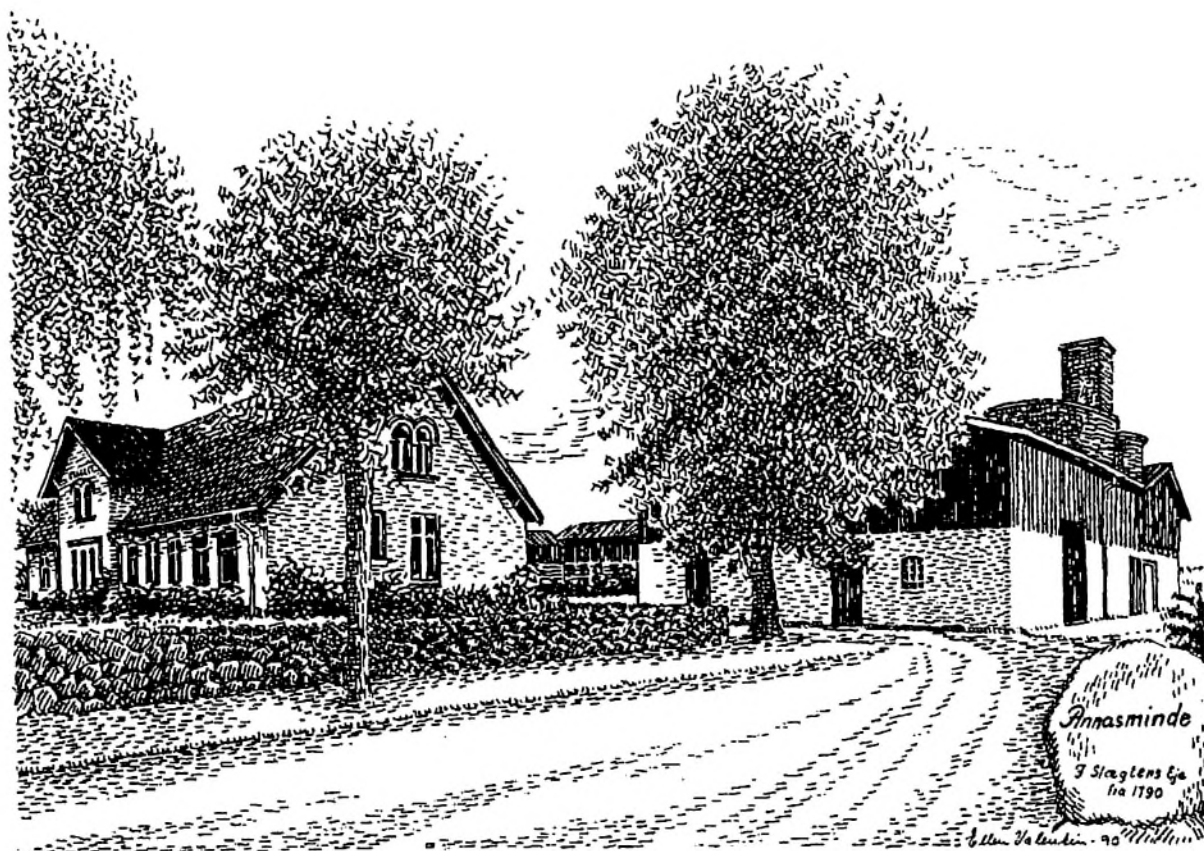
Sønnen *Rasmus Christian Jørgensen* (1857-1916) drev gården fra 1887 og fik skøde i 1897. Han blev i 1886 gift med *Karen Lise Hansen* (1859-1926) fra Assenbølle. Han var mere alsidigt interesseret end faderen og deltog aktivt i byens trivsel og foreningsliv. En overgang holdt Fugleskydningsselskabet til i hans have, og den årlige sommerfest afholdtes her i havens lille lystanlæg. Han byggede nyt stuehus til Annasminde i 1907 og en ny stor lade i 1914. Elektricitet blev indlagt i 1911 fra det nyoprettede elektricitetsværk i Holeby.

Efter hans død bestyrede sønnen *Hans Christian Jørgensen*

(1891-1981) Annasminde i resten af moderens levetid, hvorefter han selv overtog den. Han blev i 1931 gift med *Ida Elisabeth Hansen* (1899-1968) fra Gundslev. H. C. Jørgensen byggede mange nye bygninger til gården, og drev omfattende handel med kreaturer, bl. a. heste under krigen. Også udenfor landbruget virkede han bl. a. i »Banken for Rødby og Omegn«, hvis formand han var 1945-63. Han sad i sognerådet 1936-43.

Deres søn *Rasmus Jørgensen* og hustru *Birte* overtog Annasminde i 1971. I 1967 var kvægbesætningen frasolgt og 1971 solgtes også svinebesætningen. Rasmus Jørgensen driver nu Annasminde i samdrift med Lindegård, Malmose, Birkemose og Munksgård. Den nuværende drift er: 90 tdl. sukkerroer, 15 tdl. græsfrø og 250 tdl. korn.

Bo Johansen

NYT fra kredsene

Lolland-Falster

kredsen

Rødby, den 13. september 1990

Torsdag den 6. september 1990 afholdt Lolland-Falster kredsen udflugt til Sejerø. 54 medlemmer deltog i turen, som foregik i en bus fra Stokkemarke. Desværre måtte vi sige nej til 12 medlemmer, der gerne ville have været med, men der var ikke flere pladser i bussen.

Turen var begunstiget af et dejligt vejr det meste af dagen. Først henad kl. 18 begyndte det at regne, da var turen så vidt færdig, at det ikke generede os.

Vi startede kl. 7.30 i Stokkemarke og kørte til Farø, hvor vi samlede passagerer op fra Falster og Østlolland. Turen gik over Haslev, Ringsted, Uggerløse til Kongsdal gods, hvor første stop på turen var. Her blev vi meget venligt modtaget af premierløjtnant, godsejer Hans Jacob Estrup og frue, som fortalte os om godsets historie.

Familien Estrup har ejet godset siden historikeren, dr. Hector Fr. Janson Estrup købte det i 1835. Han var da lektor ved Sorø Akademi og direktør for dette. Kort efter gik han over til udelukkende at beskæftige sig med godset og købte mere jord, bl. a. Sandlyng gård og Ondløse Åmose. Fra 1846 til 1907 var det sønnen Jacob Brønnum Scavenius Estrup, den kendte konseilpræsident, der ejede godset. I 1200-tallet og 1300-tallet var det Skjalm Hvide-slægten, der ejede godset indtil 1361, hvor det blev skænket til Antvorskov Kloster. Sejerø har en overgang hørt til Kongsdal gods, indtil bønderne fik selveje i 1805 og 1806. Der findes en hellig kilde, St. Laurentii Kilde 2 km syd for Åmosen, hvor mange i gamle dage blev helbredt. Et kors af jern stod ved kilden og måtte ikke flyttes. En prior prøvede at gøre det selv, da han ikke kunne få andre til det, fordi de ikke turde. Under flytningen faldt korset ned over prioren og dræbte ham.

Kongsdal gods er på 1015 ha, hvoraf 484 ha er skov. Driftsformen er korn- og frøavl og traditionelt skovbrug med pyntegrønt og juletræer. Af slottet fik vi at se et trappetårn med vindeltrappe udført af egetømmer. Slottet er opført omkring 1590 og var færdigt i 1607. Trappen er fra denne tid, altså c. 400 år. Slottet er opført i røde sten, men har en overgang været pudset. Kammerherre Estrup var glad for, at dette ikke mere var tilfældet.

Før 1669 hed godset Tygestrup, da kong Frederik den tredje ved et mageskifte overtog godset og gav det navnet Kongsdal. Kongen ejede på daværende tidspunkt nabogodset Torbenfeldt.

Godset ejes ikke mere af Hans Jacob Estrup, som nu er forpagter for sin søn, der har overtaget godset for et års tid siden.

Efter besøget fortsattes turen til Havnsø, hvorfra færgen bragte os til Sejerø kl. 13.15. På sejlturen, der varede en time, indtog vi vores medbragte mad og nød den skønne tur i Sejerøbugten. På Sejerø blev vi budt velkommen af fhv. gårdejer Poul Rasmussen, Nørrevang, der nu er pensioneret og er historiker og arkivar på det stedlige lokale arkiv, som har til huse på det moderne plejehjem i en lille afdeling, hvor der også er bibliotek. I dette arkiv opbevarer han en gammel kanonkugle, som svenskerne havde fyret af imod Sejerø, til advarsel. Der blev kun affyret denne ene kugle.

Vi blev også modtaget af gårdejer Børge Jensen, Lynggården, som er formand for menighedsrådet.

Vi besøgte Sejerø kirke, hvor graver Mogens Hansen fortalte kirkens lange historie, der begyndte helt tilbage i 1200-tallet. Der har fundet adskillige udvidelser af kirken sted, senest i 1500-tallet. Der er våbenhus både i syd- og nordsiden. Det er nordsiden der benyttes nu, hvilket er usædvanligt. Efter reformationen i 1536 udsmykkedes kirkerummet med kalkmalerier. Der kan også spores endnu ældre kalkmalerier. Det er en meget smukt udstyret kirke.

På rundturen på Sejerø fortalte Poul Rasmussen ivrigt om øens historie. Vi besøgte fyret ved Gniben, som ligger meget højt med en vid udsigt. I klart vejr kan man se til Djursland. Fyret var under reparation, så kalk og mursten næsten faldt ned i hovedet på os. Det var to murere fra Lolland, der havde fået til opgave at ordne fyrets facade, der så noget medtaget ud. Fyret er ikke bemanded mere. Fyrmesterens tidligere bolig var nu fritidsbolig for teltholderen fra Bakkens Hvile.

Vi gjorde et kort ophold ved gården Nørrevang, hvor vi nød udsigten fra en bakketop overfor gården. Der er et stort hønseri på øen, hvor der er 30.000 høns. Der findes også en gammel stenalderbolig, som formentlig er brugt som en slags »Kulthus«.

Øen er 1250 ha stor, og der har tidligere været op til et halvt hundrede gårde. I Sejerø By har der været 20 gårde. Der er ingen særligt store gårde. Den største har været ca. 100 tdr. land, men er ikke gård mere. Der findes nogle sommerhusområder på øen.

Øen er 11 km lang og 1,8 km på det bredeste sted. Den er meget kuperet. Der er mange bakketoppe, hvoraf en lille snes er over 20 meter høje. Den højeste, Kongshøj, i sydligste ende er 30 meter. Her sluttede vi besøget på øen, hvor bussen vendte om ved en gammel skanse fra svensketiden, som ikke var nem at få øje på. Vi kørte tilbage til Sejerø By og videre til havnen. Denne er anlagt i 1839 og senere udvidet betydeligt. Der findes et betydeligt havbrug ved Sejerø.

Kl. 17.30 gik færgen atter tilbage til Havnsø, efter at vi havde taget afsked med Poul Rasmussen og Børge Jensen og takket for hjælpen og rundvisningen på Sejerø.

I Havnsø fortsatte vi turen ud over Vesterlyng, medens regnen så småt begyndte at dryppe. Vesterlyng er fredet område og har et meget ejendommeligt fortidigt udseende med tuer og græssende kreaturer og får.

Turens næste stop var Reersø, hvor vi spiste middag i Postgården. Kl. 20.45 gik turen hjem igen, først til Farø og dernæst til Stokkemarke, hvor vi sluttede kl. ca. 23 efter en lang, men dejlig tur med mange gode oplevelser og hyggeligt samvær.

Knud Markersen

Himmerlandskredsen

Der skete ingen ændringer i Himmerlandskredsens bestyrelse på det konstituerende møde efter generalforsamlingen, formand og næstformand fortsætter.

Vestsjællandskredsen

Kredsens efterårsudflugt samlede 44 deltagere, og man besøgte først Dansk Andels Ægexport i Tølløse. 40 leverandører afleverede ugentligt 180 tons æg.

Derefter kørte man til Havebrugsskolen Vilvorde, der har til huse i bygningerne til det gamle Tølløse Slot. Frokosten blev klareret i Vilvordes kantine og man gik en tur i parken med mange spændende træer.

Sidste programpunkt var Nyvang. En nedlagt proprietærgård ved Holbæk, der nu bliver rammen om et landbrugsmuseum. Maskinkonstruktør af mejerimaskiner Fredgaard, som stod for opbygningen af det meget seværdige mejeri, fortalte om projektet ligesom forstander Troelsen fra Holbæk Produktionshøjskole fortalte om projektets perspektiver.

Ringsted Landbrugsmuseum

Ringsted Landbrugsmuseum – museet for Ringsted og Omegn fejrer i dette efterår Museumsforeningens 10 års jubilæum.

Udstillingen, der markerer jubilæet, åbner den 16. november, omhandler museumsforeningens dannelse, museets start og de første indsamlinger. Jubilæumsudstillingen fortæller også om dagligdagen på museet og om nogle af udstillingerne.

Ringsted Landbrugsmuseum, som er indrettet i Klostergården, Ole Hansensvej 3 i Ringsted har åbent hverdage 11-16, fredag dog 11-15.

Vendsysselkredsen

Vendsysselkredsens mangeårige og dynamiske formand – Peter Bentzen havde før generalforsamlingen bebudet sin udtræden af kredsbestyrelsen, og ved det konstituerende møde valgte bestyrelsen gårdejer Esben Saksager, »Saksager«, Saksagervej 190, 9760 Vrå til ny kredsformand, mens fru Ingrid Houbak forbliver kredsens repræsentant i hovedbestyrelsen.

Esben Saksager vil være kendt af årsmødedeltagerne i 1989, da Saksager var et af søndagens udflugtsmål.

Nordsjællandskredsen

Den 30. november holder Nordsjællandskredsen adventsmøde og generalforsamling på Lokalhistorisk Arkiv i Helsingø.

Dette arrangement ligger i forlængelse af sommerudflugten, som også var samlet om Helsingø og Pibe Mølle.

Nærmere program tilsendes kredsens medlemmer.

Tak til 3 Nordjyske Landboorganisationer

På Dansk Slægtsgårdsforenings vegne, vil bestyrelserne for Vendsyssel og Himmerlands kredse, rette en stor tak til Aalborg Amts Landboforening, Vesthimmerlands Familiebrug og Himmerlands Samvirkende Landboforeninger for deres velvilje ved at stille en vederlagsfri studeplads til slægtsgårdsforeningens rådighed, ved henholdsvis Aalborg Dyrskue den 22. og 23. juni og Kimberskuet i Aars den 12., 13. og 14. oktober.

P. k. v.
A. C. Winther Hansen

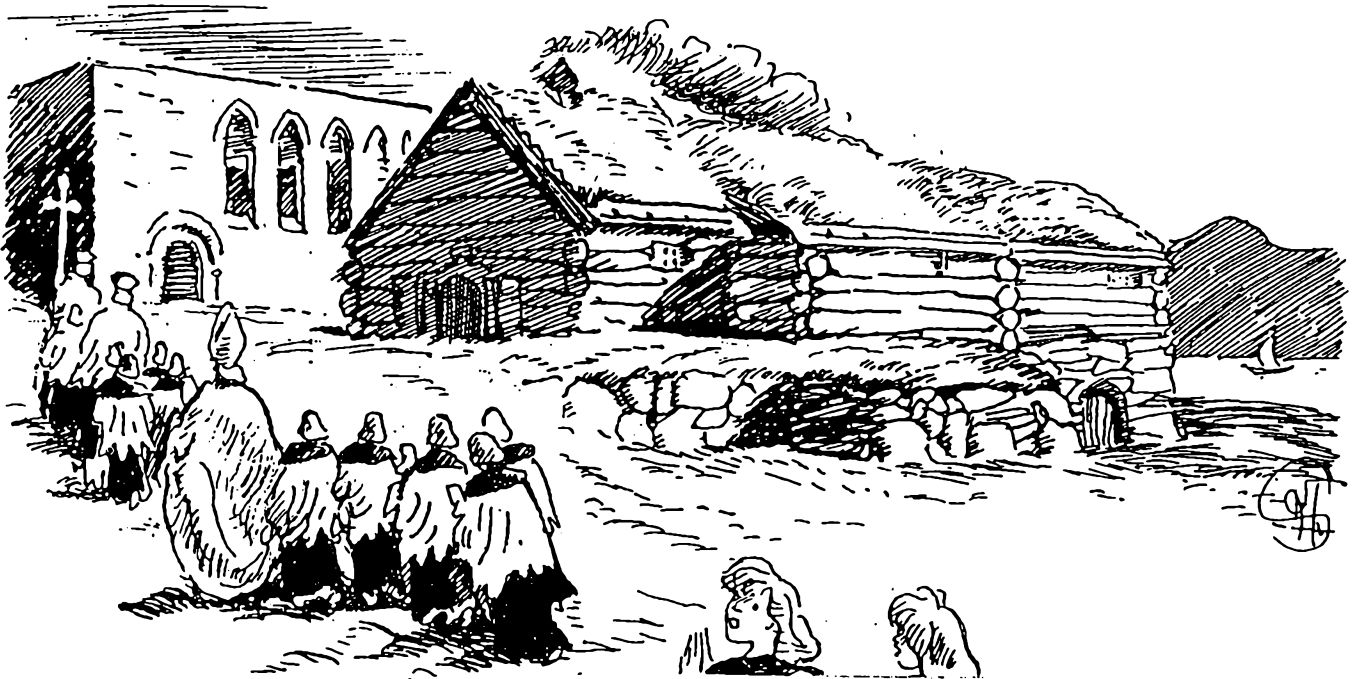

*Rødkildegård
i Klinteby.
Poul Andersen, Lund
ved Næstved fortæl-
ler:
Det er min oldemor i
sort kjole omgivet af
sine børn og folkene
på gården. Billedet er
taget en gang i
1890'erne.
Oldemor var født i
1824 i Fvirendal
sogn, hun blev gift i
1844 med Morten
Nielsen af Gumperup.
Hun blev enke i 1865
og døde selv i 1898, og
blev begravet på Kar-
rebæk kirkegård.
Hun fik 8 børn, hvor-
af min mormor var
en af dem.
Gumperup fik i dette
århundredes begyn-
delse navneforand-
ring til Klinteby.*

Den ældste gård på Færøerne

Kongsgården i Kirkebø - som går tilbage til sagatiden

Af Chr. Damm

Færøerne, som blev bebygget i det 8. århundrede af norske odelsbønder og stormænd, levede indtil for nogle menneskealder siden hovedsagelig af landbruget, det vil sige af fåreavl. »Bondi« var på Færøerne et æresnavn og er det den dag i dag. Under trange kår har man levet videre på den gamle arv af nordisk bondekultur, som var medbragt fra Norge, og har udviklet den videre efter livets og naturens krav. Hårdt går havet om de stejle klippeøer, vanskeligt har livet været der altid, storm og mørke, ensomhed og ængstelse har sat sit præg på folket. Det er arv og livets hårde vilkår, som har givet den færøske gren af den nordiske folkestamme dens kultur.

På Færøerne ejedes og ejes jorden af odelsbønder og kongsbønder. De første er selvejere og de sidste fæstere af jord, som tilhører staten. Men mens de førstnævnte ofte har udstykket deres jord til helt meningsløse stumper, har kongsbønderne ikke kunnet sælge eller dele deres jord, og da de næsten altid har levet i et slags arvefæste, hvor den ældste søn arvede gården efter faderen, samtidig med at deres afgifter har været meget ringe, siger det sig selv, at der her findes mange gamle slægtsgårde.

Bedst kendt er den største gård på øerne: *Kongsgården i Kirkebø* på sydvestsiden af Strømø, som ejes af kongsbonde Patursson og har været i denne slægts eje siden sidste halvdel af det 16. århundrede.

Kongsgården er gammel; dens oprindelse fortaber sig i den grå sagtid. Og til den er knyttet en stor del af Færøernes historie. Man ved, at *Torhallur hin riki* var Odelsbonde på Kirkjubø, som Kirkebø hedder på færøsk, omkring år 1020. Han var gift med sagakvinden Streymoyar Birna. Torhallur blev snigmyrdet, og Birna indgik et nyt ægteskab med høvdingen *Tron i Gøtes* Brodersen *Sjurdur Torlakson*. Også han blev dræbt - på en færd til Sigmundsonnerne på Skuoy. Birna delte ved sin død ejendommen mellem sine tre døtre, og den yngste Gæsa (Æsa) fik Kirkebø, hvortil hørte halvdel af Strømø og 5000 får og

200 køer og okser. Gæsa byggede en stenkirke ved gården og tilkaldte de første bisper. Den første fastsatte biskop på Færøerne var Gudmund, som tog ophold på Kirkebø. Forholdet mellem ham og Gæsa var det bedst mulige, men en kapellan ved navn Mathias fandt det utilbørligt, at en biskop skulle nyde nådsensbrød hos en godsejerinde, og ved en behændig, svigefuld færd fik han Gæsa fradømt hele ejendommen, der konfiskeredes til fordel for bispestolen. Gæsa måtte forlade gården og tog ophold hos en søstersøn på Vågø.

Med biskoppens erhvervelse af Gæsas store ejendom blev grunden lagt til den færøske kirkes verdslige magt. Biskopperne opførte en ny og større kirke: Olafskirken, mens Gæsas kirke væsentlig blev benyttet som kapel ved begravelser, og den har siden beholdt navnet »Likhus«. I dens gulv og op til den jordedes i lange tider alle fornemme personer på øerne. Biskop Erlend, som levede på øerne mellem 1269 og 1308, påbegyndte bygningen af en tredje kirke: Magnuskatedralen; den blev imidlertid aldrig færdigbygget, og har måske ikke været benyttet til gudstjeneste, men de storslåede ruiner af murene vidner om den store arbejdsindsats, der blev gjort her. Biskopperne oprettede ligeledes en skole på Kirkebø, og her fik århundreders odelsbøndernes og stormændenes børn en udmærket undervisning. Ved reformationens indførelse afsattes 1538 den sidste katolske biskop - Amund Olavsson - og skolen, som havde været et kulturelt centrum for Færøerne, blev lukket. Samtidig beslaglagdes Kirkebø til fordel for kronen. En kort overgang var der vel nok en luthersk biskop, superintendent Jens Riber, på Kirkebø, men på grund af gentagne overfald af franske sørøvere, bosatte han sig 1557 i Norge.

Efter biskop Jens Ribers fraflyttelse overtoges Kirkebø af lagmand, kongsbonde Pætur Jakobsson, som havde den fra sidste halvdel af det 16. århundrede og til sin død 1601. Ved giftermål mellem hans datter og Simun Janusson, der i 6. led nedstamme-

de fra høvdingen Regin fra Hørg i Sunnbø, kom Ladangårds-slægten ind på Kirkebø og har været kongsbønder der siden. Pall Patursson, som havde gården mellem 1859 og 1891, indførte i begyndelsen af 80'erne nye landbrugsreformer, som havde stor betydning for øerne, og der er på gården ligeledes optaget dyrkning af grønsager, som hidtil ikke var kendt på øerne.

Kongsgårdens historie

Kongsgården i Kirkebø, som indtil Reformationen var den fornemste beboelse på Færøerne, er en seværdighed. Man mener, at den nuværende kongsgård er blevet opført i biskop Erlends tid, altså omkring 1300, idet det hedder sig, at han var den første, der byggede huse af sten i bispegården. Under de gamle tømmerbygninger findes der mægtige kældre, hvis tykkelse er indtil $2\frac{1}{2}$ alen og hvis højde er op til $4\frac{1}{2}$ alen over gulvet. De har måske udgjort den nederste etage af en endnu højere bygning. Patursson mener, at stenbygningen har været bygget til forsvaret. Under alle gulve findes der nemlig vandedning med rin-

dende vand, og der har været en hemmelig gang over til Magnuskirken. Ovenover disse kældre er blokstuerne bygget, som til dels er velbevaret, mens noget deraf blev ødelagt af et sne- og jordskred i 1772. Disse blokstuer har en betydeligt ælde; det påstås over 800 år. Konstruktionen og forskellige enkeltheder tyder herpå, men i så tilfælde må nogle af træbygningerne være overflyttet hertil fra Norge. I følge fortællingen skal de være drevet hertil over havet, og man vil se dette bekræftet ved, at der er fundet pæleorme i nogle af bjælkerne. I den 6×12 alen store stue i hovedbygningen, som nu er todelt og benævnes »Breidi kovi« og »Breida portu«, skal bispeskolen have været afholdt, og i en loftsstue skal bisperne have haft deres kontor. For en del år siden blev nogle af bygningerne restaureret med tilskud fra staten.

Omkring gården har der været og er der en hel del avlsbygninger, som sammen med kirkerne danner en stort anlagt bebyggelse, som der ikke andetsteds findes magen til på øerne.

Den plessenske skole i Vallensved.

»Slægtsgården« har lånt nogle gamle billeder af gdr. Poul Andersen, Lund ved Næstved.

Her ses Carl Adolf v. Plessens skole i Vallensved opført o. 1725. Bygget samtidig med Kong Frederik den Fjerdes Rytterskoler.

Velkommen til nye medlemmer:

Preben Nielsen
Pile Møllevej 72
2635 Ishøj

Gårdejere Grethe og Poul Sørensen
Enghavevej 8
4734 Allerslev

Doris Larsen
Troelse Byvej 47
4920 Søllested

Gårdejere Jonna og
Hans Erik Petersen
Stenskrøvej 50
Bojskov
6070 Christiansfeld

Gårdejere Eva og Lauritz Jacobsen
»Haugaard«
Tranekærvej 6
Ammitsbøl
7100 Vejle

Gårdejere Inger-Margrethe og
Jørgen Sloth
»Rovsingsminde«
Villersøkærvej 4
8500 Grenå

Ellen Larsen
Keldbjergvej 14 A
8472 Sporup

Gerda Fersløv-Jensen
Dybbølsgade 19, 3
1721 København V

Gårdejer Holger Anker Kofod
»Kjøllegaard«
Vang 10
Rutsker
3790 Hasle

Frugtavler Peder Lollesgaard
Frugtplantagen »Strandlyst«
Pelykkevej 7
5900 Rudkøbing

Gårdejere Lis og Jørgen Jørgensen
»Stolbrogård«
Stolbrogade 23
6430 Nordborg

Stinne og Arne Danielsen
Gl. Kærvej 16
Uhre
7330 Brande

Poula og Viggo Thorup Nielsen
Dalgårdsvej 36
8850 Bjerringbro

Else Marie og Niels Aage Rasmussen
»Arndrupgaard«
Polshøjvej 26
Fjellerad
9260 Gistrup

Sven Mathiasen
Hjaltsevvej 18
3080 Tikøb

Gårdejer Borkild Johansen
»Mensalgaard«
Lestrupvej 10
4800 Nykøbing F

Gårdejere Birgit og
Christen Andersen Hansen
»Strandgaarden«
Lyø
5600 Fåborg

Gårdejere Bodil og Hans Rasmussen
»Krogrøjsgaard«
Lillemadevej 9
Stolbrolykke
6430 Nordborg

Gårdejer Knud Erik Sørensen
Hjembækvej 50
Sangstrup
8500 Grenå

Dansk Landbrugsmuseum
Skoletjenesten
»Gl. Estrup«
8963 Auning

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelser uden kurstab for tiden 12 procent, hvoraf 9 procent er rente. Henvendelse til:

**Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby
Telefon 09 85 11 74**

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

Slægtsgårdssten

Vi har en tusindårig tradition for at sætte sten over mindeværdige steder og begivenheder.

Stenens bestandige materiale sikrer, at eftertiden også får kendskab til stedet, hændelsen eller personen. Tænk f. eks. på bautastene, runestene og Thor Langes mindesmærke fra sidste århundrede.

Når man færdes på slægtsgårdene bemærkes af og til slægtsgårdsstene og mindestene.

De medlemmer af Slægtsgårdsforeningen som deltog i årsmødet på Bornholm i maj 1990, vil erindre, at i haven til Buddegård lå en stor sten med inskription.

Højen var sammen med haven skabt af den nuværende ejers fader – Hans Chr. Jensen, og mindestenens tekst var forfattet af enken.

Ved årsmødet på Lolland i 1984 afsløredes en slægtsgårdssten på Hobygården, hvor de forgangne og den daværende ejers navne var hugget.

På gårdspladsen til Bakkegård i Fårdrup mellem Slagelse og Skælskør står en stor slægtsgårdssten med de tidligere ejers navne og årstal, og nuværende ejer – Jørgen Nielsen fortæller, at hans navn først skal på stenen, når næste generation er trådt til.

På proprietærgården Skovsgård mellem Slagelse og Næstved ses på hovedbygningens gårdside en sandstenstavle med navne på ejere siden 1848, da ritmester Fabricius erhvervede gården.

Mange andre eksempler kunne nævnes, men det er bladudvalgets og redaktørens ønske, at ejerne af slægtsgårdssten vil sende et fotografi eller tegning samt tekst til »Slægtsgården«, som så vil bringe historierne, og på den måde bidrage til udbredelsen af slægtsgårdsstenene.

OGN

27. Maj 1984

